

Нвм
8-60

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
УКРАЇНИ

УДК 343.98:343.712.1

ОПЕРУК ВІТАЛІЙ ІГОРОВИЧ

**МЕТОДИКА РОЗСЛІДУВАННЯ РОЗБІЙНИХ НАПАДІВ НА
БАНКІВСЬКІ УСТАНОВИ**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза;
оперативно-розшукова діяльність

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2010

код екземпляра

417058

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Київському національному університеті внутрішніх справ,
Міністерство внутрішніх справ України

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, професор
Весельський Віктор Казимирович
Київський національний університет внутрішніх справ,
начальник кафедри криміналістики

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Лук'яничков Євген Дмитрович
Київський національний університет внутрішніх справ,
професор кафедри кримінально-правових дисциплін навчально-наукового
інституту права і психології

кандидат юр
Цимбал Пет
Національний
завідувач каф
криміналісти

Захист відбу
спеціалізован
університеті
площа, 1.

З дисертаці
університеті
площ

Авто

Вчен
Спе

країни

країни

песу та

академія
Мушкет

шині на зашіданні
у національному
їв, Солом'янська

го національного
їв, Солом'янська

ова

14199A

А/реф.

ОБО Оперук В.І.

Методика розслідування
розбійних нападів на

банківські установи

2010 0,00

ОРК

14199A

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Конституція України проголошує, що людина, її життя, здоров'я, честь та гідність, недоторканість і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю та передбачає захист прав і свобод кожного громадянина. На сучасному етапі реалізація цих положень у державі, потребує вирішення великої кількості різноманітних проблем, однією з яких є подолання злочинності корисливо-насильницького спрямування. Успіх цієї діяльності значною мірою залежить від теоретичних розробок протидії окремим видам злочинності та ефективної діяльності правоохоронних органів у боротьбі з тяжкими та особливо тяжкими злочинами корисливо-насильницького спрямування, до числа яких належать розбійні напади на банківські установи. Характерною рисою означеного виду злочинів є підвищена суспільна небезпека та резонанс, який виникає у зв'язку з відкритим, незаконним, насильницьким нападом на банківські установи, який вчиняється в умовах очевидності.

Особливе занепокоєння викликає та ситуація, що в останні роки спостерігається постійне динамічне зростання кількості вчинених розбійних нападів на банківські установи. Так, протягом останніх семи років в Україні кількість вчинених розбійних нападів на банківські установи становила: 2003 рік – 11; 2004 рік – 24; 2005 рік – 31; 2006 рік – 37; 2007 рік – 59; 2008 рік – 72; 2009 рік – 93 випадки. З наведених вище статистичних даних видно, що проблема розслідування розбійних нападів на банківські установи, є актуальною та вимагає подальшого теоретичного дослідження.

Вагомого значення у цьому контексті набуває подальше вдосконалення науково-методичного забезпечення діяльності органів досудового слідства щодо розслідування розбійних нападів на банківські установи.

Значний внесок у дослідження різноманітних аспектів розслідування злочинів зробили вчені-криміналісти України: Ю.П. Аленін, В.Д. Басай, В.П. Бахін, В.Д. Берназ, Т.В. Варфоломеева, В.К. Весельський, А.Ф. Волобуєв, В.І. Галаган, В.Г. Гончаренко, В.А. Журавель, А.В. Іщенко, Н.І. Клименко, О.Н. Колесніченко, В.П. Колмаков, В.О. Коновалова, М.В. Костицький, В.С. Кузьмічов, В.К. Лисиченко, В.Г. Лукашевич, Є.Д. Лук'янчиков, В.Т. Маляренко, Г.А. Матусовський, І.В. Постіка, М.В. Салгевський, М.Я. Сегай, О.П. Снігерьев, В.В. Тіщенко, І.Я. Фрідман, П.В. Цимбал, В.Ю. Шепітько, М.С. Шумило, та інші. Серед учених інших країн СНД цю проблему досліджували О.Я. Басєв, І.Є. Биховський, Р.С. Белкін, О.М. Васильєв, І.О. Возгрін, В.К. Гавло, І.Ф. Герасимов, Л.Я. Драпкін, О.О. Закатов, Г.Г. Зуйков, Л.Л. Каневський, В.Я. Колдін, Ю.Г. Корухов, В.П. Лавров, М. Лузгін, В.О. Образцов, О.Р. Ратінов, М.О. Селиванов, В.Г. Танасевич, В.І. Шиканов, М.А.Шматов, М.П. Яблоков та інші, праці яких і стали теоретичним підґрунтям проведеного дослідження.

Безперечно, теоретичні дослідження вищезазначених вчених зробили значний внесок у розвиток теорії та удосконалення практики розслідування злочинів, й розбійних нападів на банківські установи зокрема, однак не

вичерпують глибини всієї проблеми. Причиною цього є те, що зазначені теоретичні дослідження проводилися в інших історичних умовах, соціальних та правових реаліях, й об'єктивно не могли врахувати особливостей сьогодення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації відповідає положенням Комплексної програми профілактики правопорушень на 2007–2009 роки, затвердженої постановою КМУ від 20.12.2006 № 1767; й тематики Пріоритетних напрямів наукових та дисертаційних досліджень, які потребують першочергового розроблення і впровадження у практичну діяльність органів внутрішніх справ на період 2004–2009 роки, затверджених наказом МВС України від 05.07.2004 року № 755, тема зареєстрована Координаційним бюро Академії правових наук України (ресстраційний № 681 від 2007 року).

Тема дисертації затверджена рішенням Вченої ради Київського національного університету внутрішніх справ (протокол №20 від 25 грудня 2007 року), передбачена планами науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт Київського національного університету внутрішніх справ.

Мета і завдання дисертаційного дослідження. На підставі теоретичного осмислення та аналізу законодавства і наукової літератури, узагальнення слідчої, судової та експертної практики, сучасних теоретичних концепцій науки криміналістики, розробити методика розслідування розбійних нападів на банківські установи.

Для досягнення цієї мети були поставлені наступні основні взаємопов'язані завдання:

- визначити особливості криміналістичної характеристики розбійних нападів на банківські установи та встановити взаємозв'язки між її елементами;
- з'ясувати причини та умови, що сприяють вчиненню нападів на банківські установи;
- визначити найбільш розповсюджені способи вчинення нападів на банківські установи, а також охарактеризувати особу злочинця;
- виділити типові слідчі ситуації, що виникають при розслідуванні нападів на банківські установи;
- окреслити напрями розв'язання типових слідчих ситуацій з розробкою оптимального блоку слідчих дій та оперативно-розшукових заходів;
- визначити особливості версування та планування при розслідуванні розбійних нападів;
- розглянути особливості взаємодії слідчого з оперативним працівником при розслідуванні нападів на банківські установи;
- встановити особливості тактики проведення слідчих дій при розслідуванні розбійних нападів на банківські установи;
- виділити форми використання спеціальних знань при розслідуванні розбійних нападів на банківські установи;

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що складаються в діяльності правоохоронних органів при розслідуванні розбійних нападів на банківські установи.

Предметом дослідження є методика розслідування розбійних нападів на банківські установи.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційного дослідження становить діалектичний метод пізнання суспільно-правових явищ, який зумовив застосування кола спеціальних наукових методів дослідження, зокрема: порівняльно-правового (аналіз думок науковців і практиків (підрозділ 1.1.)), логіко-юридичного (формулювання висновків з позиції законів формальної логіки), аналізу та синтезу (розробка структури криміналістичної характеристики, виявлення типових ознак окремих її елементів, кореляційних зв'язків між ними, (підрозділ 1.2., 2.1., 2.2., 2.3.)), індукції та дедукції (формулювання понять та категоріального апарату дослідження, виділення типових слідчих ситуацій та завдань розслідування (підрозділ 2.2., 2.3.)), аналогії (встановлення подібностей в ознаках та властивостях технологій злочинної діяльності та в її механізмі (підрозділ 3.1., 3.2., 3.3.)), статистичного (аналіз та використання даних Міністерства юстиції України, МВС України, (розділ 1, 2, 3)), моделювання (удосконалення криміналістичної характеристики, розробка програм розслідування, розбійних нападів на банківські установи, (підрозділ 1.2., розділ 2, 3.)), соціологічних методів (анкетування, опитування – з метою вивчення думки практичних працівників та викладачів кафедр криміналістики і кримінального процесу) тощо.

Теоретичну основу дисертаційного дослідження складають наукові праці, монографії, підручники, навчальні посібники, збірники наукових статей, вітчизняних та зарубіжних вчених, що відносяться як до науки криміналістики, так і до кримінального права, кримінального процесу, юридичної психології, кримінології, соціології, теорії ОРД, а також інших галузей наукових знань.

Емпіричну базу дослідження становлять результати анкетування та інтерв'ювання слідчих (98), оперативних працівників (103) та викладачів кафедр криміналістики і кримінального процесу вищих юридичних навчальних закладів України(64), вивчення та узагальнення 115 кримінальних справ про розбійні напади на банківські установи протягом 2003-2009 років, а також результати аналізу статистичних та інформаційно-довідкових матеріалів.

Наукова новизна отриманих результатів зумовлена характером обраної теми та підходами до її дослідження й вирішення. Автором сформульовано концептуально нові наукові положення та висновки, що мають важливе теоретичне та практичне значення, зокрема:

Вперше:

- виділено найбільше розповсюджені способи вчинення нападів на банківські установи;
- розкрито типові слідві картини матеріальних відображень, що

характерні для розбійного нападу на банківські установи;

- визначено алгоритм дій слідчого при типових слідчих ситуаціях притаманних розбійним нападам на банківські установи;
- визначено типові вузлові місця, що характерні для розбійних нападів на банки, а також приблизний перелік слідів, які залишаються в них;

Удосконалено:

- рекомендації щодо методики розслідування розбійних нападів на банківські установи;
- форми взаємодії слідчого з оперативними працівниками;
- тактику проведення окремих слідчих дій при розслідуванні розбійних нападів на банківські установи;
- процедуру призначення судових експертиз, в процесі розслідування розбійних нападів на банківські установи, та запропоновано перелік питань, що можуть ставитись перед експертом;

Дістало подальшого розвитку:

- визначення терміну „криміналістична характеристика” розбою;
- система елементів криміналістичної характеристики та кореляційних зв'язків між ними;
- рекомендації з виявлення основних причин та умов вчинення розбійних нападів на банківські установи;
- система типових слідчих ситуацій, властивих початковому етапу розслідування розбійних нападів на банківські установи;
- визначення типових версій початкового етапу розслідування цих злочинів та обґрунтування шляхів їх перевірки;
- визначення особливостей планування розслідування нападів на банківські установи;
- визначення терміну „ефективне планування розслідування”.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані автором положення, висновки, рекомендації та пропозиції використовуються:

- у практичній діяльності слідчих підрозділів як рекомендації та пропозиції, спрямовані на вдосконалення розслідування розбійних нападів на банківські установи (акти впровадження СУ УМВС України в Івано-Франківській області від 28 квітня 2009 року, та ГСУ МВС України від 4 березня 2010 року);
- у навчальному процесі при викладанні курсу криміналістики і спеціальних курсів із розслідування окремих видів злочинів, у вищих юридичних навчальних закладах, а також в системі підвищення кваліфікації (акти впровадження Київського національного університету внутрішніх справ від 22 лютого 2010 року, та Інституту права ім. В. Сташиса Класичного приватного університету від 21 вересня 2009 року);
- у науково-дослідницькій роботі як основа для подальшої розробки процесуальних й тактичних положень щодо методики розслідування розбійних нападів.

Апробація результатів дослідження. Дисертацію підготовлено на кафедрі криміналістики Київського національного університету внутрішніх справ. Основні положення дисертації обговорювалися на засіданнях кафедри криміналістики КНУВС протягом 2007-2010 років, схвалені нею та рекомендовані до захисту.

Публікації. Основні положення та висновки дисертації оприлюднені в тринадцяти наукових публікаціях, в тому числі в п'яти наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях, затверджених ВАК України.

Структура дисертації визначається її метою, завданням та предметом дослідження. Робота складається із вступу, трьох розділів, що включають дев'ять підрозділів, висновків, додатків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 223 сторінки, із яких 172 – основний текст, 27 сторінок – додатки, 23 сторінки – список використаних джерел (239 найменувань).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У вступі обґрунтовується актуальність обраної теми дисертації, аналізується і висвітлюється стан її наукової розробленості, визначається зв'язок з науковими програмами, планами, темами, його мета і основні завдання, методи, об'єкт та предмет дослідження, розкривається наукова новизна одержаних результатів, їх теоретична й практична значущість, а також наведено дані щодо їх апробації та впровадження результатів дослідження в навчальний процес та практичну діяльність.

Розділ 1. „Криміналістична характеристика розбійних нападів на банківські установи” складається з двох підрозділів.

У підрозділі 1.1. „*Теоретичні основи побудови криміналістичної характеристики розбійних нападів на банківські установи*” дисертант, розглядаючи теоретичні джерела, в яких вчені-криміналісти досліджують проблематику криміналістичної характеристики злочинів, а також, аналізуючи різні підходи до визначення криміналістичної характеристики злочинів, розробив власне його тлумачення, під яким слід розуміти упорядковану сукупність суттєвих відомостей про конкретний вид злочину, що являє собою систематизований опис типових криміналістично-значущих ознак, які відрізняють розбій від інших злочинів, і визначають систему слідчих дій та оперативно-розшукових заходів, направлених на його розслідування.

Криміналістична характеристика є основним елементом методики розслідування злочинів, яка складається з взаємопов'язаних між собою елементів.

У підрозділі 1.2. „*Основні елементи криміналістичної характеристики розбійних нападів на банківські установи*” в результаті аналізу автором було визначено елементи криміналістичної характеристики розбійних нападів, а саме: предмет злочинного посягання; спосіб вчинення злочину; типова

слідова картина; обстановка вчинення злочину; характеристика особи потерпілого та злочинця.

При вчиненні нападів на банківські установи предметом безпосереднього посягання виступають матеріальні цінності, що знаходяться в касі, а в деяких випадках – і матеріальні цінності персоналу банку та відвідувачів, що знаходилися на момент нападу в приміщенні. Окрім матеріальних цінностей, даний вид розбою посягає на життя та здоров'я людини.

У роботі автор наголошує, що *спосіб вчинення злочину* є центральним елементом криміналістичної характеристики. Відображена про нього інформація дозволяє зорієнтуватися слідчому в події злочину та визначити оптимальні методи його розслідування.

Автором при розгляді цього елементу було виокремлено три етапи: 1) *приготування до вчинення нападу на банківські установи, яке може виразитись у наступному*: в підборі співучасників та розподілі ролей; в придбанні зброї та різноманітних знарядь зламу, засобів пересування; в пошуку придатних об'єктів нападу; в маскуванні зовнішності. Під час аналізу кримінальних справ відносно розбоїв на банківські установи, що були вчинені протягом 2003-2009 років, було встановлено, що більшість із них вчинено за попередньою підготовкою – 81,2%, з підбором учасників та розподіленням між ними ролей – 46%; 67,2% злочинців були озброєні вогнепальною зброєю, в 32,8% – холодною; при вчиненні нападу вогнепальна зброя застосовувалась у 21,6%, холодна – в 30,4%, у 48% мала місце погроза її застосування; 2) *безпосереднє вчинення розбійного нападу* – здійснюється за задалегідь розробленим планом та розподілом ролей між учасниками нападу; 3) *приховування слідів розбійного нападу на банківські установи*. З метою приховування слідів нападу, злочинці можуть застосовувати „антикриміналістичні” засоби, а саме: рукавички, умисну зміну голосу та мови, витирання ганчіркою предметів, яких торкалися, використання речовин, які нейтралізують запах.

Слідова картина розбою – це речове поле матеріальних та ідеальних джерел інформації. Автором зазначено, що характер слідів, який залишається після вчиненого розбійного нападу, передусім залежить від способу його вчинення та інших обставин, які характеризують дії злочинців.

Проаналізувавши слідові картини, які залишалися на місці події, автором було складено типову слідову картину матеріальних слідів, що характерні для даного виду розбійного нападу, а саме: 1) матеріальні сліди, які утворюються під час підготовки до злочину; 2) матеріальні сліди, які утворюються під час підходу злочинців до банківської установи; 3) матеріальні сліди, які залишаються під час вчинення нападу, безпосередньо в приміщенні банку; 4) матеріальні сліди, які залишають злочинці після втечі з місця події, та по шляху їхнього пересування.

Обстановка вчиненого злочину – це обставини, при яких готувався та був вчинений злочин, обстановка злочину пояснює його механізм та вказує на закономірності утворення інформації про злочин.

Щодо розбійних нападів на банківські установи, то тут слід зауважити, що місце розбійного нападу на банківські установи є одноманітним, тому що об'єктом нападу злочинці обирають приміщення банківських установ.

Окрім місця вчинення злочину, до обстановки злочину входить час вчинення розбійного нападу, який є важливим елементом криміналістичної характеристики злочинів.

Згідно з аналізом статистичних даних МВС України щодо розбоїв на банківські установи, автором встановлено, що напади вчиняються зранку, відразу після відкриття приміщення банку – 8,4%, перед закриттям на обідню перерву, чи відразу після обідньої перерви – 68%, ввечері перед закриттям – 14,6%, у нічний час – 3%, в інший час доби – 6%).

Потерпілих від розбійного нападу на банківську установу, можна поділити на дві категорії. *До першої* – віднесено осіб, яким злочинном завдається *матеріальна шкода*: персонал банку, відвідувачі, якщо під час нападу у них було викрадено особисті матеріальні речі. *До другої* – осіб, яким злочином *завдається фізична або психічна шкода*: особи з числа обслуговуючого персоналу, в деяких випадках безпосередні свідки злочину, які на момент нападу знаходилися в приміщенні банківської установи.

У ході аналізу судово-слідчої практики щодо розбійних нападів на банківські установи, автором було встановлено, що цей різновид розбою належить до категорії чоловічих злочинів, оскільки переважна більшість – 97,2% осіб, причетних до розбійних нападів, це чоловіки, і лише – 2,8% – жінки, які діють у різній формі співучасті з чоловіками.

За віковою характеристикою особи, які вчиняють напади на банківські установи старші від осіб, що вчиняють інші види розбійних нападів (неповнолітні – 3%; особи віком від 18 до 24 – 27%; особи віком від 25 до 29 – 39%; особи віком від 30 до 35 – 19%; старші 35 років – 12%).

Слід також зазначити, що більшість розбійних нападів на банківські установи вчиняються групою осіб. *У залежності від кількості, в групі осіб, які вчиняють розбійні напади на банк, кількість учасників нападу розподілилася наступним чином*: 1) група, яка складається з 2-3 осіб – 40,8%; 2) 4-5 осіб – 20,2%; 3) 6-7 осіб – 28,6%; 4) 8-10 осіб – 10,4%.

Розділ 2 „Початковий етап розслідування розбійних нападів на банківські установи” складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1. „Типові слідчі ситуації при розслідуванні розбійних нападів на банківські установи” автором аналізуються різні наукові підходи щодо визначення поняття „слідча ситуація”, її структури, змісту, оцінки та прийняття тактичного рішення.

У результаті дослідження, автором було встановлено типові та окремі слідчі ситуації, що характерні для розбійних нападів на банківські установи: а) особа, яка підозрюється у вчиненні злочину, затримана на місці події, у

момент вчинення злочину; б) особа, яка підозрюється у вчиненні злочину, не затримана, але є достовірна інформація про неї; в) інформація про особу, яка вчинила злочин вкрай незначна, або повністю відсутня. У відповідності до вищезазначених завдань, які виникають перед слідчим при розкритті розбійних нападів на банківські установи, був розроблений приблизний перелік послідовних дій слідчого та організаційних заходів у різних типових ситуаціях.

До окремих слідчих ситуацій автор відніс: 1) особа, яка підозрюється у вчиненні розбійного нападу, не затримана, але є інформація, про деякі деталі зовнішності; 2) особа, яка підозрюється у вчиненні розбійного нападу, не затримана, але відома детальна зовнішність злочинця; 3) в ході розбійного нападу на банківську установу, охоронцями банку було вбито або важко поранено одного із нападників, а інші, не реалізувавши свого злочинного наміру до кінця, втекли з місця події; 4) затриманий скупник чи реалізатор награбованого, якому відомий злочинець; 5) у ході проведеної попередньої перевірки встановлено підстави вважати, що даний напад було інсценувано; 6) у результаті виїзду на місце події, виявлено важко пораненого касира, а з сейфу зникли гроші та інші матеріальні цінності; 7) у результаті виїзду на місце події, отримано інформацію, що даний напад вчинили члени організованої злочинної групи; 8) одних осіб злочинної групи, які вчинили розбійний напад затримано по „гарячих слідах”, інших – не затримано, відомості щодо них є або відсутні.

У підрозділі 2.2. „Версування та планування розслідування розбійних нападів на банківські установи” автор аналізує різні наукові підходи щодо визначення поняття „криміналістична версія”, її структуру та зміст. Також, зазначає, що слідчий після висунення типових версій аналізує інформацію, та вибудовує окремі криміналістичні версії, які можуть пояснювати подію злочину як у цілому, так і окремі її факти. У цьому випадку слідчий висуває версії в двох напрямках: 1) версії, які підтверджують та пояснюють подію злочину: а) версії, що характеризують нападників; б) версії, що характеризують сліди та знаряддя злочину; в) версії, що свідчать про характер та вид озброєності нападників; г) версії про використання транспортного засобу. 2) та такі, що спростовують напад на банківську установу: а) версії про інсценування нападу.

Також автором аналізуються наукові підходи щодо визначення питання планування, його структури, змісту, мети, завдань, які можуть бути вирішені за його допомогою, та ефективності планування.

У підрозділі 2.3. „Взаємодія слідчого з оперативними працівниками при розслідуванні розбійних нападів на банківські установи” автор аналізує різні теоретичні погляди щодо терміну, мети, завдання, форми, нормативної бази взаємодії.

Проведений аналіз дав змогу автору виокремити найбільш розповсюджені напрями взаємодії слідчого з оперативними працівниками, це зокрема: 1) взаємодія при надходженні в чергову частину МРВ УМВС заяви

чи повідомлення про вчинення нападу на банківську установу та спільний виїзд на місце події; 2) при вирішенні питання про порушення кримінальної справи за оперативними матеріалами, а також під час спільної роботи у складі слідчо-оперативних груп; 3) взаємодія, що виникає після порушення кримінальної справи, досудове слідство, по якій доручено проводити слідчому.

Також, автор зауважив, що тактично грамотне використання різних форм і напрямків взаємодії з оперативними працівниками дозволить слідчому ще до порушення кримінальної справи одержати достатню інформацію про особу, що готується до вчинення злочину, а також зібрати наявну інформацію про подію злочину.

Розділ 3 „Особливості проведення окремих слідчих дій при розслідуванні розбійних нападів на банківські установи” складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 3.1. „Особливості огляду місця події” автор розглядає огляд, поділивши його на підготовчий, робочий та заключний етап. На кожному з етапів проведення огляду автор зазначає дії кожного з учасників слідчо-оперативної групи з врахуванням специфіки вчиненого злочину даної категорії та обставин справи.

Також автор, у результаті проведеного аналізу наводить приблизний перелік найбільш характерних слідів, що можуть залишитись злочинцями на місці події в результаті нападу на банківську установу, та перелік вузлових місць з характерними для них слідами. До таких вузлових місць було віднесено: 1) місце нападу на касира чи іншої матеріально-відповідальної особи; 2) потерпілий як безпосередній об'єкт нападу; 3) місце зберігання матеріальних цінностей; 4) місце проникнення злочинців у приміщення банку; 5) місце виявлення трупа касира, охоронця чи одного з нападників та сам труп; 6) місце стоянки транспортного засобу злочинців; 7) місця укриття, стеження за об'єктом до вчинення нападу; 8) шлях втечі злочинців з місця події.

У підрозділі 3.2. „Допит свідків, підозрюваних та обвинувачених” автор розглядає особливості підготовки та проведення допиту даної категорії осіб на основі існуючих у літературі рекомендацій В.П. Бахіна, П.Д. Біленчука, В.К. Весельського, А.Ф. Волобуєва, В.А. Журавля, В.О. Коновалової, В.Г. Лукашевича, М.В. Салтєвського, С.М. Стахівського, В.Ю. Шепітька.

Свідків розбійного нападу на банк, автор поділив на дві категорії: а) особи, що сприймають цю подію як злочин; б) особи, що не усвідомлюють сприйняте як злочин.

Також, розроблено приблизний перелік запитань, які слідчому необхідно задавати потерпілим та свідкам для отримання об'єктивної інформації про обставини вчиненого злочину.

Особливістю допиту потерпілих та свідків розбійного нападу на банк є те, що дані особи можуть бути як потерпілими та свідками злочину, так і –

„пасивними” співучасниками нападу. Тому слідчому з урахуванням цієї особливості необхідно продумати такий перелік запитань та скласти план допиту, щоб в процесі його проведення встановити причетність або непричетність цих осіб до нападу.

Допит осіб, що вчинили напад на банк має свої особливості, зокрема: в більшості випадків напад вчиняється групою осіб; злочинці ретельно готуються як до самого нападу, так і до „зустрічі” з працівниками міліції після затримання; до складу групи входять особи, раніше судимі; поінформованість учасників групи про форми і методи роботи слідчих та оперативних працівників та ін.

Проведений аналіз показав, що тактично грамотно розпочинати допит підозрюваних у такій послідовності: а) з підозрюваного, який на думку слідчого, може дати правдиві показання та володіє позитивними особистісними якостями; б) під час нападу виконував другорядну роль, за що передбачено менш сувору міру покарання; в) особа стосовно якої, у слідчого наявна достатня кількість речових доказів, що підтверджує її причетність до вчинення даного нападу; г) з особи, яка в злочинній групі займає позицію „опозиціонера” відносно лідера злочинної групи, чи інших членів групи; д) з осіб, які можуть надати інформацію про інших співучасників злочинної групи, про їхні злочинні зв'язки тощо.

У ході аналізу автором було встановлено, що під час допиту підозрюваних, найбільш дієвими способами реалізації тактичного прийому „створення враження поінформованості слідчого про обставини вчиненого злочину” є: 1) створення в кабінеті слідчого певної обстановки, необхідної для дезорієнтації допитуваного; 2) використання даних про особу допитуваного, а також поведінку напередодні допиту; 3) створення умов для формування у допитуваного перебільшеного уявлення про обізнаність слідчого зі свідчень, отриманих від інших співучасників.

У підрозділі 3.3. „*Особливості проведення очної ставки, пред'явлення для впізнання та відтворення обстановки і обставин події*” аналізуються наукові підходи щодо визначення поняття, предмету, ознак, підстав проведення очної ставки.

Особливістю цієї слідчої дії є те, що вона потребує відкритого спілкування між двома раніше допитаними особами, що, наприклад, може стати і небезпечним для свідка злочину. Окрім того, відкрите спілкування дозволяє злочинцю здійснювати негативний психологічний вплив на свідка або співучасника, який дає правдиві показання відносно обставин вчиненого нападу. Саме тому, в залежності від ситуації, яка складеться на момент проведення очної ставки, буде залежати і вибір слідчим тактики проведення очної ставки.

Запорукою ефективного проведення очної ставки є вивчення слідчим протиріч, що з'явилися у результаті проведення допиту вищезгаданої категорії осіб, причин, які до цього призвели, а також усунення цих причин за допомогою проведення додаткових підготовчих заходів та слідчих дій.

Автор аналізує теоретичні погляди вчених щодо визначення поняття, мети, умов, способів пред'явлення для впізнання, та дій слідчого під час підготовки та її проведення.

Особливістю проведення цієї слідчої дії, як зазначив автор є те, що в ході розслідування розбійного нападу не завжди вдасться відразу затримати усіх учасників нападу, тому, під час проведення впізнання слідчому необхідно забезпечити оптимальні умови для впізнаючого та його особисту безпеку. Для забезпечення таких оптимальних умов автор пропонує слідчому спільно з оперативним працівником провести ряд організаційних заходів, які унеможливають чинити тиск на впізнаючого як зі сторони обвинуваченого так і його спільників.

У дисертації автор розглядає особливості проведення відтворення обстановки і обставин події, її мету, завдання, процесуальні вимоги щодо її проведення. Також, розглянуто особливості проведення перевірки показань на місці обвинуваченого, підозрюваного, потерпілого, свідка та експериментальну перевірку правдивості показань цих осіб, інших обставин та припущень з урахування особливості вчиненого злочину даної категорії.

У підрозділі 3.4. „Використання спеціальних знань при розслідуванні розбійних нападів на банківські установи” проводиться аналіз різних теоретичних поглядів щодо визначення терміну „спеціальні знання” В.Г. Гончаренко, В.К. Лисиченко, Г.М. Надгорний, О.О. Ейсман, М.Г. Щербаковський, П.В. Цимбал, а також наводяться форми використання спеціальних знань та критерії необхідності залучення спеціалістів при розслідуванні злочинів.

У результаті аналізу, автор наводить найбільш розповсюджені експертизи, що призначаються слідчим при розслідуванні нападів на банківські установи, та приблизний перелік питань, які він ставить спеціалісту. До них автором було віднесено: судово-медична експертиза живої особи (трупа), речових доказів; дактилоскопічна, судово-трасологічна експертиза слідів ніг (взуття), слідів знарядь злочину й інструментів, запираючих пристроїв, транспортних засобів і утворених ними слідів, судово-балістична експертиза, експертиза холодної зброї, судово-психіатрична експертиза, судово-бухгалтерська експертиза. Під час розслідування розбійних нападів слідчим для отримання додаткових доказів з кримінальної справи можуть призначатись й судово-хімічна, судово-одорологічна, ґрунтознавча та інші експертизи залежно від вилучених речових об'єктів.

Використання даних експертиз під час розслідування нападу на банк дозволяє слідчому відтворити обстановку вчиненого злочину за залишеними слідами на місці події, переконатись у правдивості показань свідків та очевидців нападу, а також перевірити версію про інсценування розбійного нападу на банківську установу.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження дали можливість дійти таких висновків:

1. Сформульоване авторське визначення криміналістичної характеристики розбою, під яким слід розуміти упорядковану сукупність суттєвих відомостей, про конкретний злочин, що являє собою систематизований опис типових криміналістично значущих ознак, які відрізняють розбій від інших злочинів, і визначають систему слідчих дій та оперативно-розшукових заходів, направлених на виявлення, розкриття і розслідування злочинів.

2. Конкретизовані основні елементи криміналістичної характеристики розбійних нападів на банківські установи та їх зміст: а) предмет злочинного посягання; б) спосіб вчинення злочину; в) обстановка вчинення злочину; г) типова слідова картина; д) характеристика особи потерпілого та злочинця.

3. Встановлено та обгрунтовано найбільш розповсюджені способи та етапи вчинення розбійних нападів на сьогоднішній час, а також періоди часу роботи банківських установ, під час яких вони частіше всього піддаються нападам зі сторони злочинців.

4. Визначено типові та окремі слідчі ситуації, які характерні для початкового етапу розслідування, та запропоновано приблизний алгоритм дій для учасників СОГ залежно від слідчої ситуації.

5. На основі аналізу слідових картин, що залишаються після вчинення розбійних нападів на банківські установи, було складено типову слідову картину матеріальних слідів, які є характерними для даного злочину.

6. Визначено факти, що свідчать про ефективність та неефективність планування розслідування, а також запропоновано власне розуміння терміну „ефективне планування розслідування”, під яким розуміємо – складний, багатогранний, плідний, динамічний процес, який полягає в оптимальному вирішенню завдань, що стоять перед слідчим, з мінімальною затратою часу, та ефективним маневруванням силами і засобами, що є у слідчого на озброєнні при розкритті злочинів.

7. Розглянуто форми, зміст та мету взаємодії слідчого з оперативним працівником під час розслідування розбійних нападів на банківські установи.

8. Вказано на доцільність слідчому при огляді місця події особливу увагу звертати на вузлові місця, що характерні для розбійного нападу на банківські установи, а також визначено приблизний перелік матеріальних слідів, що залишаються під час вчинення нападів, та є характерними для даних вузлових місць.

9. Визначено найбільш розповсюджені експертизи, що призначаються слідчим під час розслідування розбійних нападів на банківські установи, а також наведено приблизний перелік питань, які ставить слідчий спеціалісту.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Оперук В. І. Теоретичні основи побудови криміналістичної характеристики розбійних нападів / В. І. Оперук // Іменем закону, №4 – К., – 2008. – С.26-28.
2. Оперук В. І. Загальна характеристика способу скоєння розбійних нападів на банківську установу / В. І. Оперук // Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренко – 2008. – Ч. 3. – №5. – С.69-75.
3. Оперук В. І. Перелік обставин, які необхідно встановити при розслідуванні розбійних нападів на банківські установи / В. І. Оперук // Право і суспільство №1 – К., 2009. – С.123-127.
4. Оперук В. І. Значення планування та версування при розслідуванні розбійних нападів на банківські установи / В. І. Оперук // Юридична Україна, №4 – К., 2009. – С.102-106.
5. Оперук В. І. Інформаційна взаємодія між учасниками слідчо-оперативної групи як один із елементів, що впливає на успішність розкриття розбійних нападів на банківські установи / В. І. Оперук // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика), № 20 – К., 2009. С.319-328.
6. Оперук В. І. Елементи криміналістичної характеристики розбійних нападів на банківські установи / В. І. Оперук // Кримінальний процес України в контексті європейських стандартів судочинства: мат. наук.-практ. конф. / Ред. кол.: О. М. Джу́жа, М. В. Бочкарьов, С. М. Стахівський та ін. – К., Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2008. – С.113-116.
7. Оперук В. І. Огляд місця події, як запорука успішного розкриття розбійного нападу на банківську установу / В. І. Оперук // Тези доповідей та повідомлень наук.-практ. конф. Видання присвячене пам'яті проф. А.Я. Дубінського. – К., Атіка, 2009, – С.675-678.
8. Оперук В. І. Слідчі ситуації, що виникають при розслідуванні розбійних нападів на банківські установи / В. І. Оперук // Науковий вісник КНУВС, №5 – К., 2009. – С.169-176.
9. Оперук В. І. Спеціальні знання як обов'язків елемент, що використовується слідчим під час розслідування злочинів / В. І. Оперук // Актуальні проблеми сучасної юридичної науки: теорія і практика : тези наук.-теор. конф., присвяченої Дню науки / за ред. О. М. Джу́жі. – К.: Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2009, – С.50-52.
10. Оперук В. І. Форми взаємодії слідчого та оперативного працівника під час розкриття розбійних нападів на банківські установи / В. І. Оперук // Криміналістика у протидії злочинності: тези доповідей наук.-практ. конф. (Київ, 16 жовт. 2009 р.). Видання присвячене 45-річчю кафедри криміналістики КНУВС. – К., Хай-Тек прес, 2009, – С.421-424.
11. Оперук В. І. Визначення терміна „ситуація” з криміналістичної точки зору: історія та сучасність / В. І. Оперук // Українська мова в

юриспруденції: стан, проблеми, перспективи : тези доп. Міжвуз. наук.-практ. конф. з проблем розвитку та функціонування державної мови, присвяченої Дню української писемності та мови. – К., 2009. – С.91-92.

12. Оперук В.І. Використання міжнародного досвіду взаємодії у боротьбі з розбійними нападами на банківські установи / В.І. Оперук // : тези доп. Міжнар. наук.-теорет. конф., (Київ, 24 берез. 2010 р.) / редкол.: М.Г. Вербенський, В.Я. Горбачевський, Є.М. Моїсєєв, О.М. Джужа та ін.; вступне сл. М.Г. Вербенський. – К.: Київ. нац. ун-т внутр. справ. 2010. – С. 159-160.

13. Оперук В.І. Сліди, що залишаються після вчинення розбійних нападів на банківські установи / В.І. Оперук // Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в Україні: тези Всеук. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 23 квіт. 2010р.). – Запоріжжя: Юр. ін.-т ДДУВС, 2010. – С. 92-94.

АНОТАЦІЯ

Оперук В.І. Методика розслідування розбійних нападів на банківські установи. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09. – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Київський національний університет внутрішніх справ, Київ, 2010.

Дисертацію присвячено проблемам розслідування розбійних нападів на банківські установи. На основі аналізу наукових праць, узагальнення слідчої практики та статистичних даних МВС України, автором розглянуто теоретичні основи криміналістичної характеристики означеного виду злочину, виділено основні її елементи.

Головною ідеєю роботи є розробка методики розслідування розбійних нападів на банківські установи. Досліджено особливості початкового етапу розслідування, типові слідчі ситуації, версуювання та планування, взаємодії слідчого з оперативними працівниками, організаційні й тактичні особливості проведення окремих слідчих дій, використання спеціальних знань при розслідуванні розбійних нападів на банківські установи.

Ключові слова: банківські установи, розбійні напади, криміналістична характеристика, початковий етап, слідча ситуація.

АННОТАЦИЯ

Оперук В.И. Методика расследования разбойных нападений на банковские учреждения. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09. – уголовный процесс и криминалистика;

судебная экспертиза; оперативно розыскная деятельность. – Киевский национальный университет внутренних дел, Киев, 2010.

Диссертация охватывает комплекс проблемных вопросов теоретического и практического характера, который посвящен методике расследования разбойных нападений на банковские учреждения.

В диссертации на основе обобщения практического материала, статистических данных МВД Украины и результатов научных исследований рассматривается криминалистическая характеристика разбойных нападений на банковские учреждения, раскрыто содержание основных её элементов, даётся авторское определение криминалистической характеристики разбоев.

На основе анализа работ ученых-криминалистов, а также обобщения следственной практики исследованы особенности начального этапа расследования. В диссертации анализируются типичные следственные ситуации, процесс выдвижения версий и планирование расследования, содержание и цели взаимодействия следователя с оперативными работниками.

Выделены и охарактеризованы наиболее распространенные способы и этапы совершения разбойных нападений на банковские учреждения на сегодняшнее время. Установлены периоды времени работы банковских учреждений, во время которых они чаще всего подвергаются нападениям со стороны преступников.

Определены типичные и конкретные следственные ситуации, с которыми сталкивается следователь на начальном этапе расследования, и предложен ориентировочный алгоритм действий для участников следственно оперативных групп в зависимости от следственной ситуации, которая сложится на месте преступления.

Установлены следовые картины, которые остаются после совершения разбойных нападений на банковские учреждения, и на основе этого была составлена типичная следовая картина материальных следов, которые являются характерными, для данного вида разбойных нападений.

В диссертации рассмотрены организационные и тактические особенности проведения отдельных следственных действий и формы использование специальных знаний при расследовании разбойных нападений на банковские учреждения.

Ключевые слова: банковские учреждения, разбойные нападения, криминалистическая характеристика, первоначальный этап расследования, следственные ситуации.

SUMMARY

Operuk V.I. Methods of investigating robberies at banking institutions.

– Manuscript.

Thesis for the degree of legal specialty 12.00.09. – Criminal Procedure Lav, Criminalistics; Judicial Expertise, Detektive Activity. – Kiev National

University of Internal Affairs, Kyiv, 2010.

Dissertation focuses on investigating robberies at banking institutions. On the base of the analysis of scientific publications, summarizing the investigative practices and statistical, data of MIA of Ukraine, the author reviews the theoretical foundations of criminal characteristics of the set type of crime, emphasizes its basic elements.

The main idea is to develop method of investigating robberies at banking institutions. It is analyzed the features of the initial stage of investigation, typical investigative situations of versuvannya and planning, interaction of the investigator with operatives, organization and tactical features of certain investigative actions, use of expertise investigate armed attacks on banking institutions.

Keywords: bank institutions, robberies, criminal characteristics, initial, investigative situation.